

УДК 336: 006.015.8

Марина А. С., Черкасова А. О.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Фінансова безпека є невід'ємною складовою процесу розвитку фінансової системи країни в умовах зростаючого впливу факторів міжнародного фінансового середовища. Фінансова безпека країни та заходи щодо її забезпечення є предметом досліджень багатьох науковців: М. М. Єрмошенка [1], Є. О. Медведкіної [2], В. М. Гейця [3], Я. А. Жаліла, А. І. Сухорукова [4], Ю. А. Соколова, О. С. Власюка, Т. Г. Кубах [5]. Теоретичні основи формування механізму забезпечення фінансової безпеки держави розглядали І. О. Ревак [6], О. І. Барановський [7], О. Є. Користін [8], М. І. Карлін [9], С. І. Юрій [10] та ін.

Метою статті є визначення основ формування механізму забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції. Досягнення певного рівня захищеності національних інтересів у фінансовій сфері та невразливості ланок фінансової системи країни здійснюється при реалізації механізму забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції (рис. 1). До елементів механізму фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції, на наш погляд, слід віднести: цілі, рівні безпеки, суб'єкти забезпечення безпеки, об'єкти безпеки, фактори та чинники, функції, принципи, методи, інструменти, критерії та заходи щодо забезпечення фінансової безпеки в умовах фінансової інтеграції.

Основною метою реалізації механізму забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції є формування умов для динамічного розвитку національної фінансової системи в світовому фінансовому просторі із збереженням суверенітету у фінансовій сфері. Цілі механізму формуються з урахуванням стратегії розвитку національної фінансової системи: стратегічні, тактичні, поточні й оперативні. Особливістю усіх методів управління є їх тісний взаємозв'язок, взаємовплив та можливість використання державними органами, суб'єктами підприємницької діяльності та при саморегулюванні. Зв'язок методів забезпечується досягненням одних й тих самих цілей: розвитку вітчизняного фінансового середовища, створення сприятливих умов для функціонування суб'єктів підприємницької діяльності фінансової сфери, забезпечення фінансовими ресурсами реалізацію державних соціальних програм, покращення добробуту населення внаслідок оптимального використання фінансових ресурсів домогосподарств.

Реалізація механізму забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції здійснюється на 4 рівнях: глобальному, національному (макрорівень), регіональному (метарівень) та рівні суб'єктів фінансових відносин (мікрорівень). Реалізацію механізму забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції здійснюють усі суб'єкти фінансових відносин у межах своїх повноважень відповідно до покладених на них функцій й рівнів реалізації механізму. Провідну роль в забезпеченні фінансової безпеки країни відіграє держава.

Методи впливу суб'єктів управління на фінансову систему країни з метою забезпечення прийняттого рівня фінансової безпеки в умовах фінансової інтеграції класифікуються за низкою ознак. Практична реалізація заходів забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції здійснюється з використанням певного набору інструментів регулювання. Залежно від виду використовуваних інструментів (форми впливу) усі методи забезпечення фінансової безпеки країни в умовах інтеграції поділяються на правові, адміністративні, економічні, інформаційні, організаційні, соціально-психологічні, інтеграційні. Особливістю усіх методів управління є їх тісний взаємозв'язок, взаємовплив та можливість використання державними органами, суб'єктами підприємницької діяльності та при саморегулюванні.

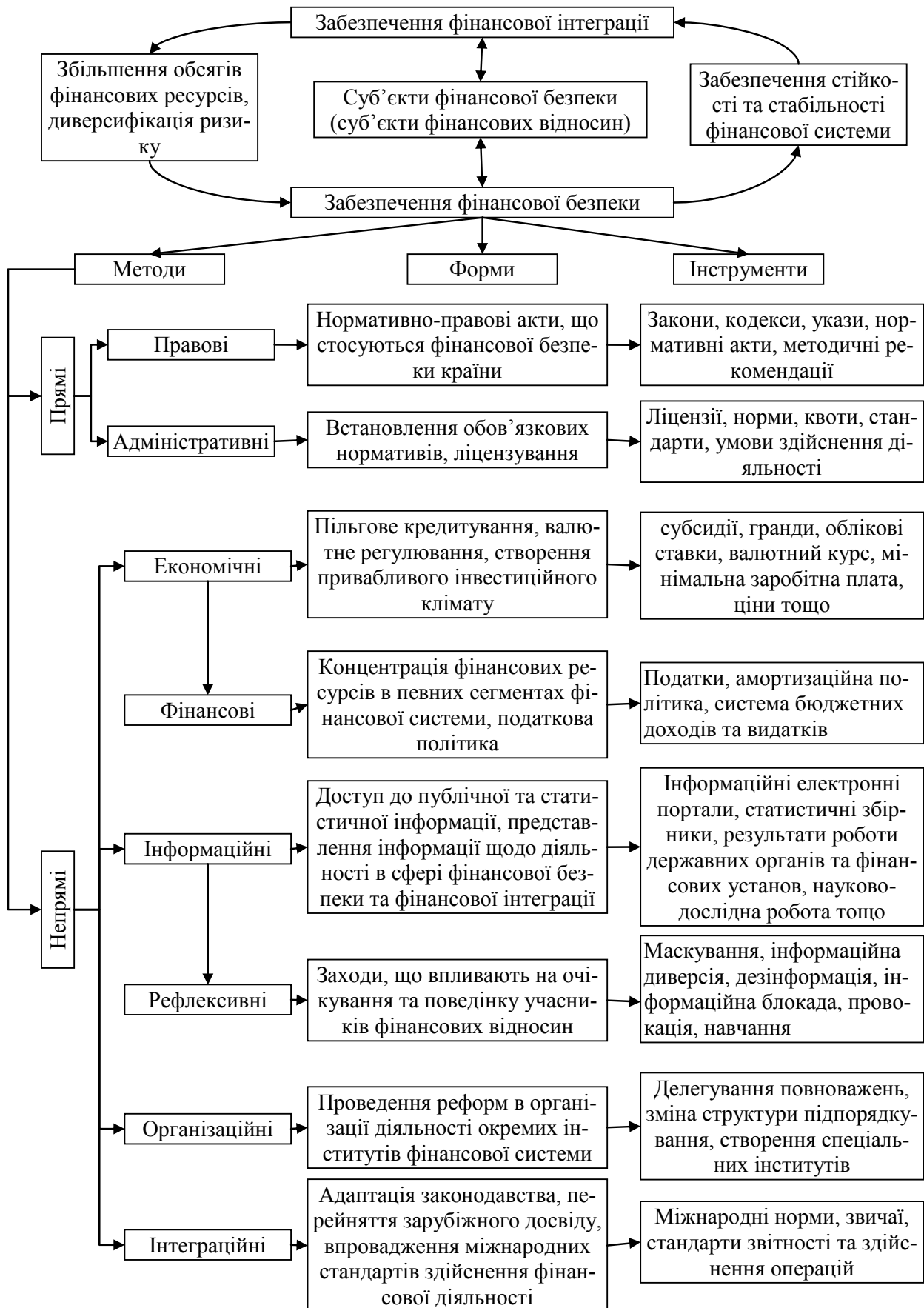

Рис. 1. Механізм забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції (розроблено авторами)

Зв'язок методів забезпечується досягненням одних й тих самих цілей: розвитку вітчизняного фінансового середовища, створення сприятливих умов для функціонування суб'єктів підприємницької діяльності фінансової сфери, забезпечення фінансовими ресурсами реалізацію державних соціальних програм, покращення добробуту населення внаслідок оптимального використання фінансових ресурсів домогосподарств.

У той же час найбільший вплив на розвиток фінансової системи країни в умовах фінансової інтеграції спричиняють методи непрямих впливу, вони мають здебільшого зовнішнє походження, не контролюються державою, мають стихійний та всеохоплюючий характер. Ці методи мають два вектори направленості своєї дії: вони впливають безпосередньо на функціонування національних фінансових систем, та опосередковано – як на частину світового фінансового простору. З огляду на це, значної уваги потребує правове регулювання функціонування світової фінансової системи, як сукупності взаємопов'язаних, взаємозалежних та спільно функціонуючих національних фінансових систем, фінансових центрів, міжнародних фінансових потоків та транснаціональних компаній.

Залежно від характеру поставлених завдань і терміну їх реалізації розрізняють довгострокове та короткострокове забезпечення фінансової безпеки. Відповідно, заходи впливу, що здійснюються в рамках антициклічного регулювання фінансового середовища, реалізуються в короткостроковому періоді. У свою чергу, довгострокове забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції передбачає досягнення стратегічних цілей, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, сприянням ефективному розвитку фінансових інститутів, формуванням оптимальної структури фінансових ринків, сприяння інтегрованості до світового фінансового середовища із збереженням національних фінансових інтересів тощо.

Важливу роль у виборі конкретних методів й інструментів регулювання фінансової сфери відіграє поточна економічна ситуація в країні та рівень зовнішніх загроз фінансовій безпеці. Так, наприклад, під час виникнення кризових явищ в фінансовій сфері більш доцільним є застосування прямих методів регулювання. Крім того, багатьма науковцями зазначається, що прямі методи можуть бути більш ефективними і, як правило, частіше використовуються в країнах з перехідною економікою. З іншого боку, для забезпечення розвитку ринкових відносин і формування конкурентного середовища на фінансових ринках перевага повинна надаватися непрямим методам регулювання.

Комплекс заходів щодо забезпечення фінансової безпеки країни в умовах зростаючого впливу факторів міжнародного середовища внаслідок зростаючої ролі процесів фінансової інтеграції в функціонуванні національної фінансової системи складається з наступних сфер:

забезпечення політичної стабільності, як гарантії реалізації окреслених програм економічного та фінансового розвитку та реалізації й захисту національних інтересів у фінансовій сфері;

формування базису фінансової стабільності країни на основі впровадження комплексної моделі забезпечення фінансової стабільності національної фінансової системи з урахуванням впливу чисельних факторів зовнішнього середовища й рівня фінансової інтегрованості;

сприяння досягненню країною оптимального рівня фінансової інтеграції що дозволить забезпечити більш повний доступ до світових фінансових ресурсів, операцій, ринків;

забезпечення пропорційного розвитку усіх сфер національної фінансової системи в контексті поглиблення взаємозв'язку із зовнішнім фінансовим середовищем;

Отже, механізм забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції включає в себе сукупність форм, методів та інструментів цілеспрямованого впливу, за допомогою яких здійснюється регулювання і контроль за розвитком та функціонуванням фінансового середовища країни, діяльністю суб'єктів фінансових відносин, а також забезпечується захист фінансових інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин. Основними рисами механізму забезпечення фінансової безпеки держави в умовах фінансової інтеграції є:

забезпечення фінансової безпеки має сприяти досягненню окреслених цілей розвитку країни та суспільства, відповідно до прийнятих програм, підтримуючи існуючий рівень функціонування національної фінансової системи;

забезпечення фінансової безпеки спричиняє тісний взаємозв'язок усіх елементів системи забезпечення фінансової безпеки держави в умовах фінансової інтеграції;

забезпечення фінансової безпеки гарантує збереження цілісності національної фінансової системи в умовах її інтеграції до світового фінансового простору, зі збереженням основних елементів системи – національних фінансових інститутів та ринків;

забезпечення фінансової безпеки передбачає врахування не тільки взаємодії елементів національної фінансової системи, а також вплив інших національних та міжнародної фінансової систем, міжнародних організацій та окремих особистостей на розвиток вітчизняного фінансового сектору;

фінансова інтеграція передбачає встановлення та укріплення міжсистемних взаємозв'язків різноманітних ієрархічних рівнів, що призводить до виникнення впливу з боку системи вищого порядку на систему нижчого порядку;

забезпечення фінансової безпеки в умовах інтеграції заключається у впливі суб'єктів фінансової безпеки на фінансову систему країни з метою забезпечення її функціонування та виконання у повному обсязі покладених на неї функцій при залученні до світового фінансового простору. Цілеспрямоване впровадження заходів щодо забезпечення фінансової безпеки реалізується безпосередньо суб'єктами фінансової безпеки на території держави в межах національного законодавства.

Поєднання методів та інструментів забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової інтеграції повинно максимально враховувати ступінь розвитку національної фінансової системи і рівень її інтеграції у світовий фінансовий простір, а також загальні особливості економічних та соціальних процесів в країні.

Визначення місця фінансової системи країни або окремих її елементів в матриці «Фінансова безпека – фінансова інтеграція» (рис. 3) допомагає здійснити вибір базового сценарію забезпечення стійкості фінансової системи країни в умовах фінансової інтеграції.

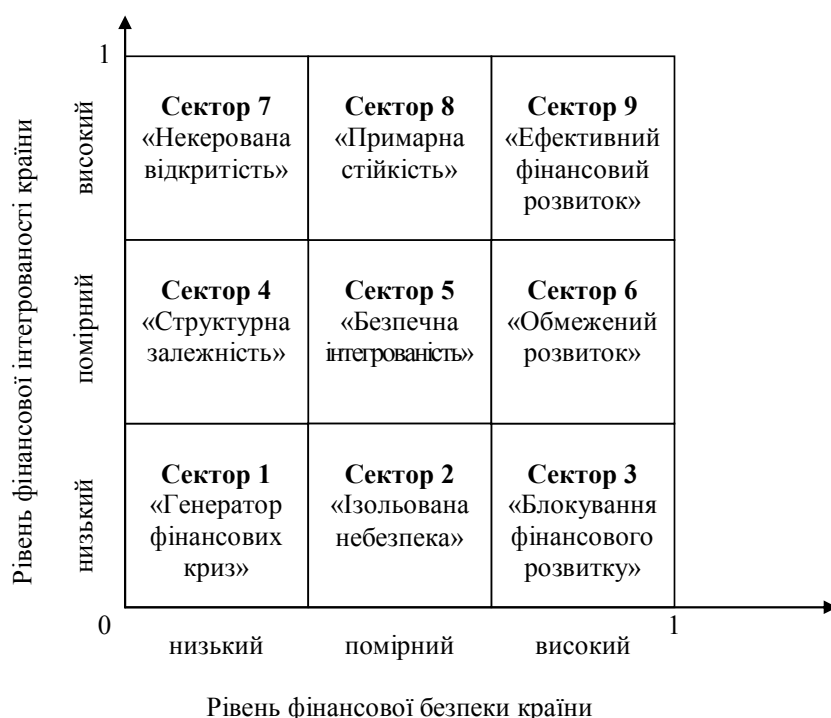

Рис. 3. Матриця «Фінансова безпека – фінансова інтеграція»

Матриця «Фінансова безпека – фінансова інтеграція» передбачає наявність дев'яти базових сценаріїв забезпечення фінансової безпеки країни в залежності від ступеню фінансової інтегрованості та внутрішньої стійкості окремої сфери або усїєї фінансової системи країни:

Сектор 1 «Генератор фінансових криз» характеризується низьким значенням фінансової безпеки та низькою інтегрованістю фінансового сектору до світової фінансової системи. Положення окремого сектору в даному квадранті свідчить про суттєві проблеми в розвитку та функціонуванні національної фінансової системи. При потраплянні в цю зону необхідно в першу чергу використовувати методи прямого впливу для забезпечення поступового становлення фінансового сектору країни.

Сектор 2 «Ізольована небезпека» характеризується помірним значенням фінансової безпеки та низькою інтегрованістю. Дана ситуація говорить про наявність певних дій з боку регулюючої системи, проте свідчить про їх недостатність. Фінансова система країни перебуває у стані певної закритості, існують проблеми з забезпеченні належного рівня фінансової стабільності та захищеності інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

Сектор 3 «Блокування фінансового розвитку» характеризується високим значенням фінансової безпеки та низьким ступенем інтегрованості фінансової системи. Високий рівень фінансової безпеки свідчить про стабільність та стійкість фінансової системи, її здатність протистояти загрозам, чинникам де стабілізаційного характеру, розповсюдженню фінансових криз та їх наслідків. Проте, в поєднанні з низьким ступенем інтегрованості свідчить про закритість фінансової системи, значну частину обмежень та відсутність додаткових напрямків розвитку.

Сектор 4 «Структурна залежність» помірний ступінь інтегрованості та низьке значення фінансової безпеки. Свідчить про наявність істотних проблем в забезпеченні стабільності та стійкості фінансового сектору країни, помірний ступінь інтегрованості говорить про наявність значної кількості міжнародних фінансових операцій, що ймовірно й створюють передумови низького рівня фінансової безпеки держави.

Сектор 5 «Безпечна ігнорованість» помірний ступінь інтегрованості фінансового сектору до світової фінансової системи та помірний рівень фінансової безпеки та стабільності фінансової системи. Дана ситуація свідчить про певну діяльність з боку суб'єктів забезпечення фінансової безпеки держави, істотний рівень залученості до світового фінансового простору.

Сектор 6 «Обмежений розвиток» помірний ступінь інтегрованості фінансового сектору та висока внутрішня фінансова безпека. В цілому даний квадрант може свідчити про «оптимальний» рівень функціонування фінансової системи що надає перевагу збереженню самостійності, а прийнятті та реалізації стратегії розвитку національної фінансової системи у сучасному глобальному фінансовому просторі.

Сектор 7 «Некерована відкритість» високий ступінь інтегрованості фінансової системи та низький рівень фінансової безпеки. Свідчить про відсутність заходів щодо забезпечення стійкості національної фінансової системи та повну залежність від функціонування світового фінансового ринку.

Сектор 8 «Примарна стійкість» високий ступінь інтегрованості фінансової системи країни з помірним рівнем фінансової безпеки країни, що може свідчити про функціонування національної фінансової системи у складі фінансового блоку або союзу, завдяки участі у якому забезпечується високий ступінь інтегрованості, проте на національному рівні впроваджуються заходи щодо забезпечення захищеності національних фінансових інтересів.

Сектор 9 «Ефективний фінансовий розвиток» високий рівень фінансової безпеки та високий рівень інтегрованості фінансової системи. Даний квадрант є потенційно оптимальним для кожної країни, адже свідчить про вдале поєднання заходів щодо забезпечення стійкості національної фінансової системи та її суттєву інтеграцію до світового фінансового простору.

Окремі учасники фінансової системи спроможні до формування власного рівня фінансової безпеки, що сприятиме досягненню їх інтересів у довго- й короткостроковій перспективі. Вони не здатні впливати на міжнародний та національний рівень забезпечення фінансової

безпеки, тому концентрують свою увагу на рівні підприємств. Тому вирішальна роль в забезпеченні й підтримці відповідного рівня фінансової безпеки країни відводиться державі. Створення дієвої державної системи забезпечення фінансової безпеки країни гарантує покращення не тільки внутрішніх макроекономічних й макрофінансових показників, забезпечить сталий розвиток економіки в цілому, сприятиме поживленню виробничої діяльності, а й забезпечить належний рівень поступової інтеграції країни до світового фінансового ринку.

ВИСНОВКИ

Основою системи забезпечення стійкості фінансової системи країни виступає повноцінний механізм забезпечення фінансової безпеки з урахуванням сучасних тенденцій посилення ролі інтеграційних процесів у фінансовій сфері. Комплексний підхід до реалізації запропонованого механізму з використанням матриці «Фінансова безпека – фінансова інтеграція» сприяє формуванню передумов невразливості національного фінансового простору від дії дестабілізаційних факторів зовнішнього та внутрішнього походження у коротко й довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єрмоленко М. М. *Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення*. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2001. – 309 с.
2. Медведкіна Є. О. *Трансформація світової фінансової системи у глобальному вимірі : монографія / Є. О. Медведкіна*. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – 300 с.
3. *Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В. М. Гесць*. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
4. Сухоруков А. І. *Проблеми фінансової безпеки України : монографія / А. І. Сухоруков; передмова акад. НАН України С. І. Пиріжкова*. – К. : НІПМБ, 2004. – 117 с.
5. Кубах Т. Г. *Сутність фінансової безпеки як складового елементу економічної безпеки держави [Електронний ресурс] / Т. Г. Кубах : Режим доступу : http://www.academy.sumy.ua/images/stories/docs/K_F/Kubakh_1.pdf*.
6. Ревак І. О. *Механізм забезпечення фінансової безпеки України : теоретичний аспект. / І. О. Ревак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – № 2. – 2009. – С. 1–10.*
7. Барановський О. І. *Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський*. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – 2004. – 759 с.
8. Користін О. Є. *Економічна безпека : навч. посіб. / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко та ін.; за ред. О. М. Джуґжі*. – К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.
9. Карлін М. І. *Фінансова система України : навч. посіб. / М. І. Карлін* – К. : Знання, 2007. – 324 с. – (Вища освіта XXI століття).
10. Юрій С. І. *Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова*. – К. : Знання, 2008. – 611 с.